

Σαββέλης Γεωκουστίδης, λυράρης και τραγουδιστής, γεννήθηκε στην Ίμερα του Λόντου Πόντου το 1880 και πέθανε στην Ελλάδα το 1954. Απέδιδε το κοντινικό παραδοσιακό τραγούδι με ιδιόρρυθμο-και εντυπωσιακό τρόπο. Ήταν ασύγκριτος προ πάντων ως λυράρης χορευτικών σκοπών. Ώρες ολόκληρες έπαιζε όρθιος στη μέση του κύκλου του χορού, όπου χόρευαν εκατοντάδες χορευτές, τους οποίους συντόνιζε υποδεικνύοντάς τους συχνά τα τυχόν λόθη τους. Όταν αντιλαμβανόταν τα σιδερωτά φάλτσα κάποιου χορευτή, πωίζοντας τη λύρα πήγαινε κοντά του και με διάφορα νεύματα τον εξανάγκαζε να βγει από το χορό, για να μην εμποδίσει την γενική σπόδοση. Ο Σαββέλης ήταν λυράρης μεγάλης αντοχής. Πολλοί άσσοι λυράρηδες, μεταξύ αυτών και ο Σταύρος Μετρίδης, έλεγαν χαρακτηριστικά: "Ώου Σαββέλην σε ποδάρ' κανείς 'η εφτόν' ατου", δηλαδή είναι άφθαστος ως λυράρης στο στήσιμο χορού. Ήταν δημιουργός κοντινικών δίστιχων με αληθινή ποιητικότητα. Η μούσα του ήταν εκφραση του συναισθηματικού του κόσμου. Ο ίδιος κατασκεύαζε εξαιρετικές λύρες. Ασκούσε, άλλωστε, το επάγγελμα του επιπλοποιού.

Παύλος Ατεφανίδης, λυράρης και τραγουδιστής. Γεννήθηκε στη Κούζενα του Πόντου το 1896 και πέθανε στο Κιλκίς το 1938. Ήταν από τους κορυφαίους λυράρηδες και τους εξαιρετικούς τραγουδιστές. Σε ορισμένους παραδοσιακούς σκοπούς, ιδίως επιτραπέζιους, ήταν άφθαστος. Ασκούσε το επάγγελμα του σιδερά, όμως τον περισσότερο χρόνο τον διέθετε στα γλέντια και τις διασκεδάσεις, τους γόμους και τα κρηγύρια. Τον απορόφουσε εξαιρετικώς η ποντιακή μούσα. Διακρινόταν ιδιαίτερα για το θυμοσοφικό του πνεύμα. Σατίριζε με μεγάλη ευχέρεια και λεπτό χιούμορ πρόσωπα και πράγματα. Σε κάποιο προπολεμικό γλέντι στο Κιλκίς προκάλεσε με τη μούσα και το θυμοσοφικό του πνεύμα τέτοια συγκίνηση και τόσθου ενθουσιασμό, ώστε οι γλεντοκόποι έμειναν άναυδοι, καστοκτημένοι αλότιστα από την γοητευτική του προσωπικότητα. Έπλεξαν το εγκώμιό του και ύμνησαν την ομορφιά του ποντιακού γλεντιού. Κάποια στιγμή ο Παύλος τους είπε: "Τεμέκ σέτο", όπως παίζουμε τη λύρα, τραγουδούμε, χορεύουμε, λέγομε και γελοούμε, πως να λέγω σας... η κυβέρνηση να έχ' χαπάρ' απ' ατό, όλτε εμουσ δέν' σο μηνσίον", δηλαδή αν η κυβέρνηση εκτιμούσε σωστά την ομορφιά του ποντιακού γλεντιού με τη λύρα, τα τραγούδια κ.λ.π., θα μας έκανε όλους μισθωτούς γλεντοκόπους. Ο Παύλος ο κεμεντζετσή είχε πολλά αδέρφια, όλοι γλεντσέδες, όμως ιδιαίτερα συνδεόταν και συνεργαζόταν με τον αδελφό του τον Λάμπρον, με τον οποίο χόρευαν θαυμάσια τον πυρρίχιο χορό σέρσ. Τόσο ο Λάμπρον, όσο και τα άλλα αδέρφια, ο Σταύρης και ο Γιάννης, έφησαν εποχή στο Κιλκίς ως λαμπροί φορείς ποντιακών παραδόσεων και προ πάντων του ποντιακού θυμοσοφικού πνεύματος. -

Επιτρακτάρης Χρήστος, λυράρης και τραγουδιστής. Γεννήθηκε το 1906 στην Ερώμνη και πέθανε στην Καλλιθέα Αθηνών το 1981. Ήταν παρθενικός λυράρης με προ πάντων εκλεκτός τραγουδιστής. Μαζί με την θυγατέρα του Βλένη πραγματοποίησε πολλές ποντισκές εκπομπές από τον ραδιοφωνικό σταθμό Αθηνών. Ήταν επί χρόνια συνεργάτης του μουσικολόγου και λογογράφου Σ. Κορσά.

Μπαξοκτόρη-Κοταλακίδη Ελένη, κόρη του Δρ. Μπαξοκτόρη. Γεννήθηκε στην
Καλλιθέα Αθηνών το 1930. Καλλιτέχνης του ποντιακού θεάτρου και προ-
πάντων του ποντιακού τραγουδιού, που το σκοπίζει με τρόπο παραδοσια-
κό. Μυήθηκε σ' αυτό από τον πατέρα της. Τραγουδούσε σε πάρα πολλές ποντι-
σκές εκπομπές του ραδ. σταθμού αθηνών. Συμμετείχε επί πολλά χρόνια στη
μικτή χορωδία του συλλόγου προς Διδόση της Εθνικής Μουσικής υπό την
διεύθυνση του Σ. Καρά, με την καθοδήγηση του οποίου απέδωσε σε σόλο δη-
μοτικά τραγούδια πολλών περιοχών της Ελλάδας.

Αβραζίδης Αρήσιος, λυράρης και τραγουδιστής. Γεννήθηκε στο χωριό Αργαλή Τραπεζούντας το 1915 και σκοτώθηκε από αυτοκινητιστικό ατύχημα στην Ελλάδα το 1972.

Με τον ξεριζωμό του 1922, η οικογένεια του πατέρα του Χ. Αβραζίδη εγκαταστάθηκε στο χωριό Κολχικό Λαγκαδά. Ανήκε σε οικογένεια λαϊκών οργανοποιτών. Ο σεβνηστός πατέρας του Αρσάλαμπος ήταν ξοκουστός λαϊκός οργανοποιός. Ο αδελφός του Ανέστης Αβραζίδης, που διαμένει στο Κολχικό, είναι εξσάρητος λυράρης και τραγουδιστής. Ο Κρ. Αβραζίδης, πασίγνωστος με το όνομα "Αβδής", ήταν κορυφαίος καλλιτέχνης της λύρας και του τραγουδιού. Ο παρδόσιακός και πονηγυρικός τρόπος, με τον οποίο έπαιζε και τραγουδούσε προκαλούσε στους γάμους και τα πονηγύρια χαρμόσυνη ατμόσφαιρα. Ήταν αυθεντικός και γνήσιος εκφραστής της ποντιακής μούσας, καλλιτέχνης φιλότιμος και ανιδιοτελής. Ανταποκρινόταν στην επιθυμία κάθε διασκεδαστού. Επηρέασε στο βορειοελλαδικό χώρο αρκετούς λυράρηδες και τραγουδιστές στη διατήρηση και συνέχιση της ποντιακής μουσικής παράδοσης.

Ευλαχίδου Φρόσω, ηθοποιός του ποντιακού θεάτρου. Γεννήθηκε στο Σοχόμι της Ρωσίας το 1906 και πέθανε στην Ελλάδα το 1985.

Έπαιζε ποντιακό θέατρο πρώτα στη Ρωσία. Στην Ελλάδα επί πολλά χρόνια πρόσφερε ως ηθοποιός στο ποντιακό θέατρο πολύτιμες υπηρεσίες. Υποδύθηκε πρωταγωνιστικούς ρόλους, ιδίως ως καρτερίστα, σχεδόν σε όλα τα έργα του Θ. Κτενίδη και Στέθη Βυσταθιάδη. Με ιδιαίτερη χάρη σπέδισε το ρόλο της ποντίας κοδέσποινας.

Συνεργάστηκε με πολλά ποντιακά σωματεία και ιδίως με την Εύξεινο Λέσχη και τον Όμιλο Ποντίων. Ήταν από τις πρώτες συνεργάτιδες του πρωταγωνιστή ηθοποιού Ν. Απανίδη, ο οποίος οργάνωσε το ποντιακό θέατρο στην Ελλάδα μαζί με τους ηθοποιούς Σ. Μελιτιάδη, Ηρ. Κομοζίδα και Γ. Τσουλάφ.

Κοκοζίδης Ηρακλής, ηθοποιός του ποντιακού θεάτρου. Γεννήθηκε στην Ξρα-
πεζούντα το 1913. Η οικογένειά του μετανάστευσε στη Ρωσία και το 1930
ήρθε στην Ελλάδα. Το 1934 ο Ηρ. Κοκοζίδης, σε συνεργασία με ερασιτέχνες
ηθοποιούς ανεβάζει στη Θεσσαλονίκη το ποντιακό έργο του Θ. Απομονίδη
"Οι πρόσφυγες στην Ελλάδα", που προκάλεσε μεγάλο ενθουσιασμό. Ήταν το
πρώτο ευριστικό ξεκίνημα του ποντιακού θεάτρου στην Ελλάδα.

Έπαιξε πολλούς πρωταγωνιστικούς ρόλους στον θεατρικό όμιλο της
Βυζείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης σε έργα του Φ. Κτενίδη. Συνεργάστηκε στε-
νά με τον συγγραφέα Στάθη Βυσταθιόδη συμμετέχοντας ως ηθοποιός σε
πορροσώσεις των έργων του.

Ίδίως μετά το 1946 συνέβαλε σημαντικό στη θεμελίωση του ποντιακού
θεάτρου, συνεργαζόμενος με τον σκηνοθέτη Π. Χάιτα και τον Η. Απονίδη,
με τον οποίο πραγματοποίησαν ποντιακές ραδιοφωνικές εκπομπές από τον
τότε ιδιωτικό ραδ. σταθμό Ψιγκιρίδη.

Κυνηγόπουλος Μιχάλης, ηθοποιός του κοντιακού θεάτρου. Γεννήθηκε το 1920 στο Βακού Ρωσίας. Στην Ελλάδα ήρθε το 1930.

Πριν παίζει στο κοντιακό θέατρο, έπαιξε αρκετά νεοελληνικά έργα. Προκάλεσε ιδιαίτερη εντύπωση ως πρωταγωνιστής στο έργο του Γ. Ζαυόπουλου "Δεν είμ' εγώ". Πρωτοέπαιξε κοντιακό θέατρο σε έργο του Στέθη Ξυσταθιάδη. Συνεργάστηκε με πολλά κοντιακά σωματεία σε διάφορους καλλιτεχνικούς τομείς. Ασχολήθηκε σε πολλούς πρωταγωνιστικούς ρόλους, ιδίως στο ρόλο του Φίλπου στο ομώνυμο έργο του Στέθη Ξυσταθιάδη. Σκηνοθέτησε και αρκετά κοντιακά έργα. Έγραψε διάφορα σκετς και μαζί με τον Ηρ. Κοζιάδη τη δίπρωκτη κωμωδία "Το νερόν εσέβεν σ' αυλάκ'", που βραβεύτηκε σε διαγωνισμό του Καλλιτεχνικού Οργανισμού Ποντίων Αθηνών. Στις εκδηλώσεις της Ξυζείνου Λέσχης, με την οποία συνεργάστηκε πολλά χρόνια, παρουσίασε ως κομφορασιέ πολλά προγράμματα με ιδιαίτερη επιτυχία, κατασκευάζοντας πολλές φορές χαριτωμένους σχετικούς στίχους. Πέρα από τις καλλιτεχνικές του υπηρεσίες, ο Ν. Κυνηγόπουλος προσέφερε στις κοντιακές θεατρικές παραστάσεις και πολλές άλλες φροντίδες ιδίως σε οργανωτικούς τομείς.

Σταύρος Ηετρίδης. Λυράρης και τραγουδιστής. Γεννήθηκε στο χωριό Βουτάσι της Ξηροβούνου το 1896 και πέθανε στην Εσθονορία το 1949.

Αν ως λυράρης ο Σταύρος ανήκει στους κορυφαίους λυράρηδες του Πόντου, ως τραγουδιστής είναι κατά κυριολεξία ασύγκριτος. Είχε λαρυγγισμούς σφιγμένους και φωνή καμπύλη.

Με τον ξεριζωμό του 1922, εγχοταστώθηκε στην Εσθονορία. Η μελωδική λύρα και το διθυραμβικό του τραγούδι δεν αποτελούσαν μόνο χαρό των ξεριζωμένων Ποντίων, αλλά και βότανο στον ψυχικό τους πόνο. Οι τέσσερες δίσκοι του θα παραμείνουν αθάνατα μνημεία της πιο γνήσιας και αυθεντικής ποντιακής μουσικής.

Στον Πόντο, από μικρό παιδί ο Σταύρος ενθουσίαζε με το ταλέντο του. Έφηβος ακόμη ήταν ώριμος λυράρης και τραγουδιστής, ικανός να καλύψει όλες τις καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές ανάγκες του ποντιακού γάμου, αλλά και κάθε διασκέδασης. Προκαλούσε τον θαυμασμό όχι μόνο των Ποντίων αλλά και των Τούρκων.

Ο Σταύρος, πέρα από τη φωτεινή παρουσία του στα πλαίσια της ποντιακής μουσικής και ιδίως των επιτροπέζιων τραγουδιών, είναι ο καλλιτέχνης εκείνος της λύρας και του τραγουδιού, που διέδωσε την ποντιακή μουσική στην Ελλάδα όσο κανένας άλλος. Ιδίως στον βορειο-ελλαδικό χώρο, επισκεπτόταν με τη λύρα του και το πιο απομακρυσμένο ποντιακό χωριό παίζοντας και τραγουδώντας με ανιδιοτέλεια, για να ψυχαγωγήσει τους συμπατριώτες του. Είναι χαρακτηριστικό το δίστιχο, που τραγουδάει σ'έναν από τους δίσκους του:

Ο Σταύρος ο καμεντζετσήμε κάμποσα παιδιά,
εσκίρεν την παρέση στ'κ'εξέβεν σα χωρία.

Ο Σταύρος σφράγισε με την προσωπικότητά του μίαν ολόκληρη εποχή. Έφερε από τον Πόντο και διέδωσε στην Ελλάδα γνήσιο το ποντιακό τραγούδι. Είναι ο θρυλικός λυράρης και ο καταπληκτικός τραγουδιστής, που δε λησμονήθηκε και θα λησμονηθεί εύκολα. Οι δίσκοι του συγκίνησαν δυο γενιές και θα συγκινήσουν ασφαλώς και τις επερχόμενες γενιές των Ποντίων λυράρηδων και τραγουδιστών. Θα παραμείνει αιώνια η διδασχή σφοδρώσεως στη γνήσια ποντιακή μουσική.

Σπανίδης Νίκος. Ηθοποιός και σκηνοθέτης του Ποντιακού θεάτρου. Γεννήθηκε στα Δούρμενα του Πόντου το 1901 και πέθανε στην Αθήνα το 1972.

Η πρώτη του εμφάνιση στο ποντιακό θέατρο έγινε στη Ρωσία το 1929 με τα θίασο του συγγραφέα Θ. Σπανίδη. Στην Ελλάδα, πρώτος αυτός οργάνωσε ποντιακές θεατρικές παραστάσεις, παίζοντας ως πρωταγωνιστής σε όλα σχεδόν τα έργα του Φ. Κτενίδη. Κυρίως υποδυόταν ρόλους εύθυμους. Από τη θεατρική σκηνή το ποντιακό του τραγούδι προκλούσε ιδιαίτερη εντύπωση. Το πρώτο ποντιακό τραγούδι που σπούστηκε από το ελληνικό ραδιόφωνο το 1945 ήταν του Ν. Σπανίδη.

Ο Ν. Σπανίδης ήτανε τύπος ενθουσιώδης, ενέκνεε και ενεθάρρυνε τους συνεργάτες του, οι οποίοι, καίτοι ερασιτέχνες, έδιναν ολόκληρο τον εαυτό τους τόσο για το ποντιακό θέατρο όσο και για το ποντιακό τραγούδι.